

Vild med Ord

— et aktivt og udendørs undervisningsforløb
i parken ved Nivaagaards Malerisamling

Lærervejledning

chiller

kvababbelse

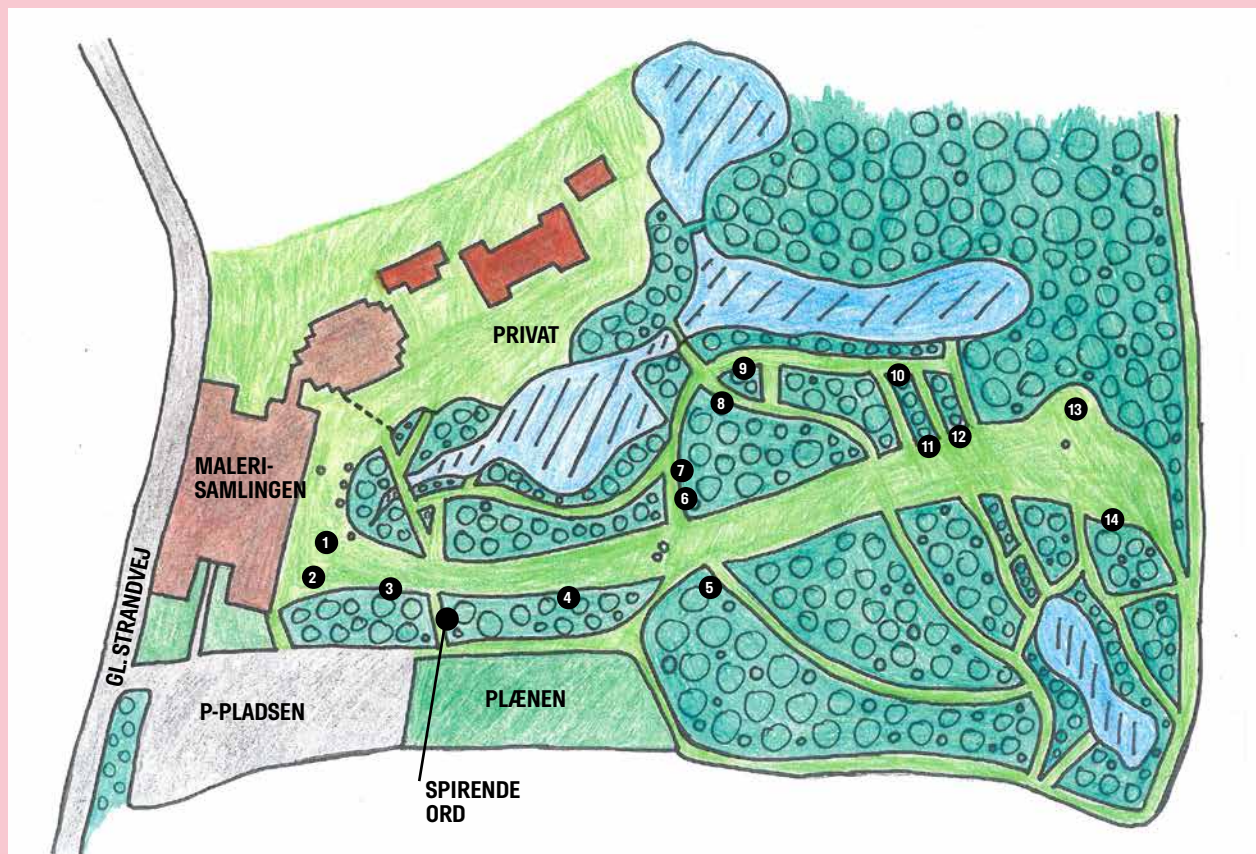
lol

fråderen

varyl

døgenigt

Undervisningsmateriale 3.-5. klasse

DE TRUEDE ORD I PARKEN:

Blyviol 8	Jeremiader 4	Mammon 6	Pund 9	Spradebasse 10
Dusin 5	Kindhest 12	Mundheld 8	Rumpedasker 13	Tummelumsk 11
Døgenigt 4	Kvababbelse 2	Noksagt 3	Samfundshjælper 1	Utidig 11
Futmælk 13	Lazaron 10	Pengepuger 7	Skæppe 3	Valen 7
Ihukomme 14	Lurendrejer 14	Pigtrådsmusik 5	Snydepels 6	Varyl 2
Jammerdal 14	Maskepi 2	Pudseløjerlig 2	Sporenstregs 1	Ypperlig 9

I parken ved Nivaagaards Malerisamling er der en masse ord! En række gode ord er nemlig ved at forlade vores sprog, og derfor har Nivaagaards Malerisamling oprettet et *Reservat for truede ord*. Der er omkring 100 truede ord i parken, som er udvalgt i samarbejde med sprogforsker Jørn Lund. Foruden de truede ord er der 25 spirende ord. Spirende ord er en pendant til de truede ord, men i den anden ende af spektret – de er nemlig så nye, at mange af dem slet ikke har fundet fodfæste i sproget endnu. De 25 spirende ord blev plantet i tønder i parken i foråret 2019 efter en række workshops med unge mellem 13-18 år, ledet af forfatter Iben Claces og rapper Pelle Jøn Møller.

FORLØBET

I forløbet skal eleverne arbejde med ord – både truede og nye ord på en sjov og aktiv måde. De skal arbejde sammen i små grupper, hvor de skal på ordjagt i parken, træne at navigere efter kort og anvende ordbøger til ords betydninger. Ydermere skal de reflektere over eget sprogbrug, og samarbejde om at skrive små historier. Endelig skal de hjælpe museets ordreservat ved at tage et truet ord med "hjem" – et ord som de vil pleje og passe på, og forhåbentlig begynde at bruge. Vi håber, at I får en dejlig og lærerig dag i parken.

God fornøjelse!

VARIGHED: 2 TIMER

Tidsangivelserne er vejledende, og der er ikke medregnet pauser.

TO DO:

Inden I tager til Nivaagaards Malerisamling, skal I huske at:

- Printe elevmaterialet ud.
- Printe og klippe de truede ord ud på side 5.
- Overvej! Eleverne skal på et tidspunkt slå deres ord op. Her kan de bruge en smartphone, men hvis I har en særlig mobilpolitik, eller eleverne ikke har mobiltelefoner, kan I printe ordbogen ud over udvalgte truede ord på side 6, eller I kan tage nogle ordbøger med. Pointen med øvelsen er, at eleverne skal træne at ”slå et ord op”.
- Husk: Penalhus/blyanter og evt. ekstra papir til brainstorm.

KOM GODT I GANG

- Start ved plænen lige bagved parkeringspladsen. Plænen er jeres ”udendørs klasseværelse”, hvor I starter og slutter, holder frikvarter og spiser jeres medbragte frokost. Selve parken skal ses som et museum. Det er en privat park, og vi passer godt på den og de mange blomsterbuske, der udgør en helt unik rodo-dendronpark i Danmark. Det er en park for ro og fordybelse, og eleverne må hverken løbe, plukke blomster eller råbe derude. Vi vil være meget taknemmelige, hvis I vil hjælpe os med at passe på parken.

INTRODUKTION TIL ORDRESERVATET OG OPGAVELØSNING (20 MIN)

- Grupperne får uddelt elevmaterialet (1 materiale til hver gruppe). De to første sider gennemgås i fællesskab på plænen. Se uddybet forklaring på side 4.

- Hver gruppe skal nu trække deres truede ord. Når en elev har trukket et ord, læses ordet op, så alle hører det, og eleven går derefter tilbage til sin gruppe. Når alle grupperne har trukket 3-5 ord i alt (I afgør selv, hvor mange de skal arbejde med), sætter eleverne sig i deres grupper og laver starten af side 4 i elevmaterialet sammen. Husk de ikke må bruge deres telefon til opgaven.

- Før eleverne går på jagt i parken efter deres ord, er det en god idé at gennemgå kortet i fællesskab med dem, så alle elever er klar over, hvor de befinder sig på kortet.
- Forklar eleverne, at de skal lave ”ordjagt-opgaven” og ”De nye ord -opgaven” på deres ordjagt. Når de er færdige med de to sider, skal de gå tilbage til plænen.

Note: Inden eleverne går på ordjagt, samles de udklippede truede ord ind, da de skal bruges til en ordstafet senere.

ORDJAGT (20 MIN)

- Grupperne går på ordjagt i reservatet for at finde deres ord. Når de finder deres ord, markeres placeringen på kortet – tjek elevernes kort om de har sat de rigtige kryds, når de er retur fra parken.

Note: Der er et kort på side 2 med ordenes placering i parken. Tjek også om alle elever i gruppen har fået skrevet et favorit-spirende-ord ned.

ORDNØRDERI (40 MIN)

- Grupperne samles på plænen.
- I grupperne slås ordenes betydning op.
- Eleverne arbejder videre med materialet. De skal nu digte en lille historie på 8-10 linjer. De skal udvælge to af deres truede ord. De to truede ord og alle elevernes favorit-spirende-ord skal sættes sammen med et maleri fra Nivaagaards Malerisamling. Et godt råd er, at eleverne først laver en brainstorm over, hvad de vil skrive om, hvilke truede ord de vil bruge, og hvilket maleri, deres historie skal tage udgangspunkt i.

FREMLÆGGELSE I GRUPPER (20 MIN)

- På plænen starter gruppen med at præsentere alle deres truede ord (også dem de ikke har brugt i deres historie), de skal også forklare, hvad ordene betyder. Derefter præsenterer de deres favorit-spirende-ord. Alle i gruppen fortæller, hvilke nye ord de hver især har valgt og hvorfor. De skal også tydeliggøre overfor klassen, hvilket maleri de har valgt, inden de læser deres historie op.

ORDSTAFET (15 MIN)

- Eleverne stiller sig i deres grupper i rækker.
- Læreren/pædagogen læser et tilfældigt truet ord op. I kan evt. lave en lang linje af tape eller naturmaterialer, grene I finder på jorden, der hvor I står, så eleverne ikke kommer for tæt på jer eller hinanden.
- Et medlem fra hver gruppe (med undtagelse af den gruppe, som har arbejdet med det specifikke ord) løber hen til linjen/læreren, hvis de kender betydningen.
- Den elev, der kommer først hen til linjen/læreren, får lov til at forklare dets betydning på gruppens vegne. Er betydningen korrekt får gruppen et point. Den gruppe, der har arbejdet med det specifikke ord, er dommere.
- Legen fortsætter indtil, der ikke er flere ord, og der bliver til sidst kåret et vinderhold.

Note: I kan sagtens også inddrage de udvalgte favorit-spirende -ord, men det kræver, at I har skrevet ordene ned.

AFRUNDING (5 MIN.)

- Alle elever samles på plænen. Alle opfodres til at tage et truet ord med "hjem". Det skal være et ord, de vil hjælpe fra at uddø ved at bruge det. Slut dagen af med at høre hvilket ord, eleverne hver især har valgt.

UDDYBELSE TIL FÆLLES INTRODUKTION

De to første sider er vigtige at gennemgå i fællesskab, så eleverne arbejder sig ind på emnet. Forhåbentlig kommer der nogle gode "ord-snakke", inden eleverne selv skal arbejde med udvalgte ord.

Side 2: Lad eleverne, i deres grupper, summe over, hvilke ord der er truede, og hvilke der er nye. Snak om, hvad de forskellige ord betyder:

Ordforklaring truede ord:

Rappenskralde: arrig og rapkæftet pige eller kvinde
Hyrdetime: tidsrum som to elskende tilbringer sammen alene

Kæphest: stykke legetøj der forestiller en hest, bestående af en stang med et hestehoved af træ eller stof el. synspunkt som en person kan blive ved med at tale om

Ordforklaring spirende ord:

Chille: slappe af
Fråderen: lækkert

s. 3: Truede ord i Pelles rap om reservatet:

døgenigt: doven og uduelig person
landstrygere: omvandrende person som lever uden fast bopæl eller arbejde – synonym: vagabond
diskenspringere: ekspedient, bruges nedsættende

TRUEDE ORD TIL AT KLIPPE UD

På næste side er de truede ord, som eleverne skal trække. Der er 30 ord i alt. Hver gruppe trækker 3-5 ord, afhængig af klassens og gruppernes størrelse.

Dusin

Lazaron

Bly Viol

Ihukomme

Lurendrejer

Pengepuger

Kvababbelse

Noksagt

Pigtrådsmusik

Tummelumsk

Samfundshjælper

Pund

Ypperlig

Snydepels

Sporenstregs

Jammerdal

Døgenigt

Futmælk

Pudseløjerlig

Maskepi

Jeremiader

Skæppe

Mundheld

Mammon

Spradebasse

Rumpedasker

Utidig

Valen

Varyl

Kindhest

ORDBOG – UDVALGTE TRUEDE ORD

BLY VIOL (Navneord)

Genert og tilbageholdende ung pige.

DUSIN (Navneord)

Fra fransk *douzaine*, afledt af *douze* 'tolv' • mængde på 12 stk. • ofte ved omtrentlige mængdeangivelser. Afskaffet 1907.

DØGENIGT (Navneord)

Doven og uduelig person. Fra nedertysk *dögenicht*, af verbet *dögen* <du> og *nicht* <intet>.

FUTMÆLK (Navneord)

(jf. Skummetmælk) centrifugemælk (også fuge-mælk, fut(te)mælk mfl.). "Den glade hurrmand | fik snaps og likør, | mens konen drak futmælk | og sovsekulør." Halfdan Rasmussen.

IHUKOMME (udsagnsord)

Erindre, huske, mindes – ligesom at huske – komme i hu. "Tre store damer, som er døde inden for det seneste års tid, ihukommes af Filmmuseet." Berlingske Tidende, 1990.

JAMMERDAL (Navneord)

Sted eller tilværelse præget af elendighed, lidelse m.m. • især om det jordiske liv i modsætning til det himmelske liv efter døden. Fra tysk: *Jammertal*. "Jeg har ikke andre end min hustru i hele denne jammerdal – børnene ser vi overhovedet aldrig." Benny Andersen, *Over skulderen* (noveller), Borgen, 1983.

JERAMIAD (Navneord)

Ytring der udtrykker beklagelse, frustration el.lign. Fra tysk: *Jeremiade*, afledt af navnet på profeten *Jeremias*, som menes at være ophavsmand til klagesangene i Bibelen.

KINDHEST (Navneord)

Lussing. En på siden af hovedet – Huskekage – Ørefigen.

KVABABELSE (Navneord)

At have det skidt med noget.

1: ulyst, samvittighedsqual eller moralske anfægtelser. 2: anfald af utilpashed eller nervøsitet; ildebefindende.

LAZARON (Navneord)

Person der er lurvet og dårligt klædt – laset person. Dagdriver, tigger, vagabond, lurvet person. Fra italiensk: *lazzarone*, afledt af *lazzaro* 'syg, fattig person', af det bibelske personnavn *Lazarus*, en fattig mand omtalt i Det Nye Testamente.

LURENDREJER (Navneord)

Snydepels eller slyngel. Eller den lidt mildere betydning: filur eller gavtyv. Fra nederlandsk: *lorrendraajer* 'smugler, bedrager', – narre nogen.

MASKEPI (Navneord)

Kammeratskab af dårlig slags – hemmelig sammensværgelse med et svigefuldt, skidt formål. Fra nedertysk: *maskopei* eller nederlandsk *matschappij* 'kammeratskab', dannet af *maat* 'kammerat, fælle' og *-skab*.

MAMMON (Navneord)

Materiel ejendom, rigdom eller penge, især opfattet som noget ondt eller moralsk fordærvende. Via græsk: *mamonas* 'formue' fra aramæisk *ma-mon(a)* 'rigdom'.

MUNDHELD (Navneord)

Ordsprog, talemåde, vending. Held i betydningen 'heldige ord, heldig formulering'. Sætning eller udtryk der kort sammenfatter en erfaring, et ideal eller en almengyldig sandhed: Der findes et mundheld, der siger (...)

NOKSAGT (Navneord)

(intetsigende person) – fjols, et nul. Bruges som skældsord om eller til en person, som man foragter. "Folk .. havde behandlet ham som en ligegyldig person, et nul, en noksagt fra provinsen." Peter Poulsen, *55 nord 12 øst*, vindrose, 1990.

PENGEPUGER (Navneord)

Gnier, nærig person. Fra middelnedertysk: *puken* 'plukke, skrabe sammen' puge sammen • spare sammen – nedsættende.

PIGTRÅDSMUSIK (Navneord)

Popmusik fra 1960'erne, især beat og rock, klangligt domineret af elektrisk forstærkede instrumenter, især guitarer. Sprogbrug: nu sjældent, oprindeligt nedsættende.

PUDSELØJERLIG (tillægsord)

Sjov på en underlig eller uventet måde. Sammenblanding af pudsig og løjerlig. Fra nedertysk: *putzig*, af puds 'spøg, narrestreg' • løjer (skæg og ballade). HC Andersen brugte ofte ordet pudseløjerlig.

PUND (Navneord)

Halvkilo. Fra latin: *pondus* 'vægt'.

1: Måleenhed for vægt: 1 pund = 500 gram • afskaffet som officiel vægtenhed i 1907, men bruges stadig, især af ældre, i forbindelse med fx madvarers og personers vægt – gammeldags. 2: Møntenhed i Storbritannien.

RUMPEDASKER (Navneord)

Taske. Ofte brugt som skoletaske for piger, der bæres i en rem over den ene skulder og ofte hænger ned bagpå.

"Saa gaar vi hjem | og lader uhøfligt lærdommen | i demokratiske rumpedaskere | hoppe i takt | mod vores ender." Klaus Rifbjerg, *Under vejr med mig selv*, 1956.

SAMFUNDSHJÆLPER (Navneord)

Øloplukker. Vist oprindeligt betegnelse for medlem af Samfundshjælpen, en strejkebryderorganisation (1920-1925) der kunne træde til når vigtige samfundsmæssige funktioner blev standset af strejker el.lign. Så egentlig er en samfundshjælper en strejkebryder, der får åbnet op for noget, som ellers er lukket.

SKÆPPE (Navneord)

Oprindeligt betydning 'noget udhulet', beslægtet med skab 'møbel til opbevaring'.

1 skæppe = 17,39 liter (rumfang). 1 skæppe = 0,125 tønne = 689,5 m² (areal). Officielt afskaffet i Danmark med indførelsen af metersystemet i 1907.

H.C. Andersen, lille Claus sender sin dreng over til store Claus for at låne et skæppemål.

Sætte sit lys under en skæppe • overført, af beskedenhed undlade at fremhæve det man er god til.

Tanken bag ordsproget er, at et lys begrænser eller mister sin evne til at oplyse sine omgivelser, når det sættes ind under en skæppe.

SNYDEPELS (Navneord)

Person der snyder eller svindler, og som man derfor ikke kan have tillid til.

SPORENSTREGS (biord)

Straks – Ordet betyder "omgående" eller "direkte". Han gik sporenstregs til sagen.

Fra tysk: *Spornstreich*, som betyder "hug med sporerne", altså "i fuld galop".

SPRADEBASSE (Navneord)

(Ung) mand der i høj grad gør sig bemærket, fx gennem indbildsk, brovtende opførsel eller opsigtsvækkende påklædning – ofte nedsættende. Pralende mand – som også er indbildsk.

TUMMELUMSK (tillægsord)

Forvirret, ør i hovedet, svimmel. Afledt af ældre dansk *tummelom* 'uro, larm', jævnfør nedertysk *tummelum*, dannet af tumle om.

UTIDIG (tillægsord)

Upassende – eller træt (og derfor gnaven). Utidige børn; pylret og umedgørlige utid(e) 'ubejligt tidspunkt'.

VALEN (tillægsord)

Ubeslutsom, passiv eller slap.

VARYL (Navneord)

Slyngel, ballademager, en person der laver ballade eller ikke opfører sig ordentligt • især om børn og unge – gammeldags. Muligvis af nedertysk *war ule* 'sand ugle', dvs. 'idiot'.

YPPERLIG (tillægsord)

Usædvanlig god, fin, fornem, veludført el.lign.; yderst tilfredsstillende. Afledt af ældre nydansk *ypper* 'højerestående'.

Viden om ordenes betydning kommer fra Den Danske Ordbog, ordnet.dk

Tak for denne gang

Se mere
om vores tilbud
til børn på
nivaagaard.dk